महिम्नःस्तोत्रसटीकम्पा.

૨૫૨૫

॥ श्रीगणेशायनमः ॥

॥ पुष्पदंतउवाच ॥

શ્રી ગણેશાયનમઃ અથ શ્રી મહિમ્ન સ્તોત્ર સાર્થ લીખ્યતે.

દોહો.—અજ અવિનાશી એક રસ, સત ચિતઆનંદ સાર; અધ્યારોપ અપવાદથી, કરીએ તત્વ વિચાર. ॥ ૧ ॥ ગુણ અનંત છે ઇશના, શેષ ન પામે પાર; શાસ્ત્ર બુદ્ધિ અનુસારથી, વર્ણું અલ્પ પ્રકાર. ॥ ૨ ॥

પ્રથમ મહિમ્નની પરનાલિકા કથન કરીએ છીએ. એક સમય પુષ્પદંત નામનો આચારી કૈલાશમાં ક્રિડા કરતો હતો છતાં પ્રમાદને લીધે શિવનિર્માલ્ય પુષ્પપર પગ મૂકતો હવો. તે સમય એ પુષ્પદંત આચારી પોતાના મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે શંકરના અપરાધને લીધે મારી આકાશ ગમનની સિદ્ધિનો નાશ થયોછે. તે શમય શંકરની સ્તુતિને માટે પુષ્પદંત આચારી મહિમ્ન સ્તોત્રનો પ્રારંભ કરતો હવો. એ મહિમ્નનો અર્થ વ્રજ ભાષામાં મુકતાનંદ પરમહંસે પોતાની બુદ્ધિનો અનુસાર મુમુક્ષુઓની બુદ્ધિમાં આરૂઢ થવાસારૂ લખ્યો છે. હવે પ્રથમ શ્લોકમાં નિર્ગુણ તથા સગુણ શંકરનું સ્વરૂપ વર્ણવ્યું છે.

महिम्नःपारंतेपरमाविदुषोयद्यसदृशीस्तुतिर्ब्रह्मादीनाम

पितद्वसन्नास्त्वयिगिरः॥अथावाच्यःसर्वःस्वमतिपरिणा

म. मावधिगृणन्ममाप्येषस्तोत्रेहरनिरपवादःपरिकरः॥१॥ स्तो

२ અર્થ—હે ભગવાન, આપના નિર્ગુણ સ્વરૂપના મહિમાનો પાર પુરૂષ જાણતો નથી કારણ કે આપનું નિર્ગુણ સ્વરૂપ મન અને વાણીથી પર છે, તેમજ આપને પુરૂષોએ કરેલી સ્તુતિની યોગ્યતાપણ નથી; અને બ્રહ્માદિકની સંસ્કૃત ભાષાનું ગોચરપણ આપનું નિર્ગુણ સ્વરૂપ નથી માટે પૂર્વાર્ધવડે સ્તુતિની અયોગ્યતા દર્શાવી. હવે ઉત્તરાર્ધવડે સ્તુતિની યોગ્યતા દર્શાવે છે. હે ભગવાન, સર્વે જન પોતપોતાની બુદ્ધિને અનુસારે આપની સ્તુતિ કરેછે તેથી સર્વે નિર્દોષછે; અને આ મહિમ્ન સ્તોત્ર બાબત મારો પ્રયત્ન વિનિર્દોષ છે. ૧

હવે શ્લોકના ત્રણ ચરણવડે નિર્ગુણ સ્વરૂપ તથા ચોથા ચરણવડે સગુણ સ્વરૂપનું કથન કરે છે.

अतीतःपंथानंतवचमहिमावाङ्मनसयोरतद्व्यावृत्त्यायं

चकितमभिधत्तेश्रुतिरपि॥सकस्यस्तोतव्यःकतिविधगु- २

णःकस्यविषयःपदेत्वर्वाचीनेपततिनमनःकस्यनवचः॥२

અર્થ—ભગવાન, આપનો મહિમા મન તથા વાણીવડે જાણવામાં આવતો નથી

અને આપના મહિમાને શ્રુતિયોપણ માનપૂર્વક કથન કરેછે. અને નેતિ નેતિ વાક્ય-વડે વેદ સકળ વાચ્યનો નિષેધ કરવા છતાં બીજા અર્થવડે વસ્તુનુ પ્રતિપાદન પણ કરેછે; તો એ રીતનો આપનો મહિમા વર્ણવવાને કોઈ પુરૂષ શક્તિવાન નથી તેમજ આપ કોઈપણ પુરૂષને ઇંદ્રિયગોચરપણ નથી. હવે સગુણ વસ્તુની યોગ્યતા દેખાડે છે કે હે પ્રભુ, આપના માયિક સ્વરૂપવિષે સર્વ પુરૂષોની મનવાણી પહોંચે છે. ૨

હવે પરમેશ્વરને સર્વ શાસ્ત્રોના કર્ત્તા ઠરાવે છે.

मधुस्फीतावाचःपरमममृतंनिर्मितवतस्तवब्रह्मन्किंवा-
गपिसुरगुरोर्विस्मयपदम्ममत्वेतांवाणींगुणकथनपुण्ये
नभवतःपुनामीत्यर्थेस्मिन्पुरमथनबुद्धिर्व्यवसिता ॥३॥

હે ભગવાન, મારી સ્તુતિને લીધે આપને કોઈપણ પ્રકારે તોષ થતો નથી; કારણ કે, જે વાણી છે તે તો આપની રચેલી છે અને મધૂર ગુણવડે યુક્ત છે તેમ છતાં વેદાંતના સિદ્ધાંત જન્ય પરમ અમૃત રૂપ છે, વળી સુરગુરૂ એટલે બ્રહ્મદેવની વાણી આપનેવિષે આશ્ચર્ય પામે છે તો અસ્મદાદિકની તો ગણતરીજ શી ? હે પ્રભુ, આ સ્તુતિરૂપી અર્થમાં મારી બુદ્ધિનાં પ્રમાણમાં ઉદ્યમ કરૂંછું તે આપના ગુણ કથનને લીધે હું મારી વાણીને પવિત્ર કરૂંછું. ૩

હવે ત્રણ શ્લોકવડે મિમાંસાદિકના મત્તનું નિરાકરણ કરતે થકે ગ્રંથકાર પરમેશ્વરને નમસ્કાર કરેછે.

तवैश्वर्यंयत्तज्जगदुदयरक्षाप्रलयकृत्त्रयीवस्तुव्यस्तंतिसृ
म. षुगुणभिन्नासुतनुषु ॥ अभव्यानामस्मिन्वरदरमणीया- स्तो
३ मरमणींविहंतुंव्याक्रोशींविदधतइहैकेजडधियः ॥ ४ ॥

અર્થ—હે ભગવાન, આપનું ઐશ્વર્ય વ્યસ્ત આરોપિતછે અને બ્રહ્મા, વિષ્ણુ તથા રૂદ્ર એ ત્રણ તનુગુણોવડે જૂદે જૂદું પ્રતીત થાયછે. વળી એ ઐશ્વર્ય ત્રણે લોકની ઉત્પતિ, સ્થિતિ તથા પ્રલય કરવા છતાં બ્રહ્મા, વિષ્ણુ તથા રૂદ્ર રૂપે છે. હે ભગવાન, કોઈ જડબુદ્ધિ મિમાંસકાદિક મત્તવાળાજનો આપના ઐશ્વર્યની નિંદા કરે છે. એ નિંદા પાપી પુરૂષોને પ્રિય લાગે છે, પરંતુ આપના સર્વજ્ઞાદિ ગુણયુકત ઐશ્વર્યની નિંદા શુદ્ધ મુમુક્ષુઓને અતિ અપ્રિય લાગેછે. ૪

હવે નિંદાને દર્ષાવીને કહે છે.

किमीहः किंकायः सखलुकिमुपायस्त्रीभुवनंकिमाधारोधा
तासृजतिकिमुपादानइतिच ॥ अतर्क्यैश्वर्येत्वय्यनवसरदु ३
स्थोहतधियःकुतर्कोयंकांश्चिन्मुखरयतिमोहायजगतः ॥५

અર્થ—એ ધાતા પરમેશ્વર ત્રણ ભૂવનની ઉત્પત્તિ કરેછે પરંતુ તેઓને ઉત્પન્ન

કરવા બાબત શી ક્રિયા ? કેવા પ્રકારની કાયા ? કયા પ્રકારનો ઉપાય? કયા પ્રકારનો આધાર તથા જગતને ઉત્પન્ન કરવામાં નિમિત્ત ઉપાદાન કારણ શું છે? એવો કુતર્ક કેટલોક મંદબુદ્ધિયુક્ત પુરૂષો કરે છે. હેપ્રભુ, એ કુતર્કનું તાત્પર્ય એ છે કે, જગત તથા તમારા ભક્તોના ચિત્તને ભ્રમણા પમાડવી. આપને વિષે એવો કુતર્ક કરવો એજ અયોગ્યછે કારણ કે, આપ તો અચિંત્ય માહાત્મ્ય યુક્તછો. ૫

अजन्मानोलोकाःकिमवयववंतोपिजगतामधिष्ठातारंकिं भवविधिरमादृत्यभवति॥अनीशोवाकुर्याद्भुवनजननेकःप रिकारोयतोमंदास्त्वाप्रत्यमरवरसंशेरतइमे ॥६॥

અર્થ—હે અમરવર, દેવોમાં તમે શ્રેષ્ઠ છો. ભુર્ભૂવાદિ સપ્તલોક અવેવી (અવયવ રહિત) હોવા છતાં અજન્મા હશે એવી સંભાવના થતી નથી કારણ કે, જે સાવેવ (અવયવ સહિત) વસ્તુ છે તેનો જન્મપણ થાય છે, જેમ ઘડો સાવેવી છે તેથી ઉત્પત્તિમાન છે. આ જગત અધિષ્ઠાન પરમેશ્વરની અપેક્ષા વગર ઉત્પન્ન થતું હશે. ઈશ્વર સિવાય બીજો કોઈ જગતકર્ત્તા હશે. એ ભૂવનો ઉત્પન્ન કરવામાં સામગ્રી શી છે ? એવી રીતે પાપી મિમાંસકાદિક મતવાળા આપ બાબત અનેક પ્રકારના સંદેહ કરે છે, પરંતુ આપને વિષે સંશયની યોગ્યતા નથી તેમજ આપ ઈશ્વર કરતાં બીજો કોઈ સમર્થપણ નથી. ૬

હવે પરમેશ્વરના સ્વરૂપના નિરૂપણ વિષે ષટ્ શાસ્ત્રોનો વિવાદ દર્શાવેછે.

म. त्रयीसांख्यंयोगःपशुपतिमतंवैष्णवमिति प्रभिन्नेप्रस्थाने स्तो
४ परमिदमदःपथ्यमितिच ॥ रुचीनांवैचित्र्यादृजुकुटिलना-
नापजुषांनृणामेकोगम्यस्त्वमसिपयसामर्णवइव ॥७॥

અર્થ—ત્રણ વાકયોવડે ત્રણ વેદ, સાંખ્યવડે કપિલમત્ત, યોગ વાકયવડે પાતાંજલિ ન્યાય એટલે વૈશેષિક શાસ્ત્ર, પશુપતિ વાકયવડે શૈવશાસ્ત્ર તથા વૈષ્ણવ વાકય વડે નારદપંચરાત્ર એમ અંગિકાર કરેલાં છે. એ રીતે પંચભેદ કહ્યા, પણ સકલ મત્ત વાદીઓ અહંકારવડે પોતપોતાના સિધ્ધાંતને અધિક માને છે કારણ કે સર્વ પુરૂષોની ઇચ્છાઓ જુદે જુદી વિચિત્ર છે પરંતુ જેમ સર્વ નદીઓનાં જલ પ્રથક પ્રથક માર્ગોવડે એકજ સમુદ્રમાં મળી જાય છે તેમ અધીકાર ભેદવડે આપ એક પ્રભુ મુમુક્ષુઓને પ્રાપ્ત થાઓ છો. ૭

महोक्षःखट्वांगंपरशुरजिनंभस्मफणिनःकपालंचेतीयत्त
ववरदतंत्रोपकरणम् ॥ सुरास्तांतामृद्धिंदधातितुभवद्भूप्र- ४
णिहितांनहिहस्वात्मारामंविषयमृगतृष्णाभ्रमयति ॥८॥

અર્થ—બોવરદ, અભયના દાતા તંત્રોપકરણ વગેરે આપને અલ્પ સામગ્રી છે. તેમાં પ્રથમ ઉક્ષનંદીગણ, બીજું દંડપર બ્રહ્મકપાલ, ત્રીજું પરશુકુઠારનું આયુધ, ચોથું અજિન ગજચર્મ, પાંચમી વનદગ્ધ કાષ્ટની ભસ્મ, છઠ્ઠાં ફણીધર સર્પોનાં ભૂષણ તથા સાતમાં મનુષ્યોનાં મસ્તકોનાં તુમલાં છે, તેથી અલ્પ વિભુતિ છે અને દેવલોકો આપની કૃપા દષ્ટિવડે મહાન ત્રરદ્ધિને ધારણ કરે છે. એ રીતે વિષય રૂપી મૃગ તૃષ્ણા આત્મારામ યોગીઓને બ્રહ્મનિષ્ટાથી ચલાયમાન કરી શકતી નથી માટે સર્વ યોગીઓ કરતાં શંકરને શ્રેષ્ટ પ્રતિપાદન કર્યા. ૮

ध्रुवंकश्चित्सर्वंसकलमपरस्त्वध्रुवमिदंपरोध्रौव्याध्रौव्येज
गतिगदतिव्यस्तविषये ॥ समस्तेप्येतास्मिन्पुरमथनतैर्वि
स्मितइवस्तुवन्जिन्हेमित्वांनखलुननुधृष्टामुखरता ॥९॥

અર્થ—હે પુરમથન, કોઈ સમય કેટલાએક મિમાંસકો આ સર્વ જગતને ધ્રુવ નિત્ય માને છે. કેટલાક બૌધમત્તના નાસ્તિકો આ સર્વ જગતને અનિત્ય માને છે. બીજા દિગંબરી નાસ્તિકો આ જગતને નિત્યાનિત્ય માને છે. એ રીતે આકાશાદિક પંચભૂતો નિત્ય છે એમ માને છે અને ઘટપટાદિ સર્વ પદાર્થોને અનિત્ય માને છે. એ રીતે માને છે. એ રીતે મત્તવાદિ લોકો આ જગતને ભિન્ન ભિન્ન પ્રકૃતિયુકતનું માને છે. ભટ બૌધાદિકની પેઠે હું આપ પ્રભુની સ્તુતિ કરતો થકો લજજા પામું છું કારણકે નિશ્ચે છતાં આશ્ચર્યથી ભ્રમિત થવું, એ મૂરખતા છતાં અતિ ચપ-

ળતાવાળા પુરૂષને લજ્જાની પ્રાપ્તી કરે તેમ છે. ૯

બ્રહ્મદેવ તથા વિષ્ણુ મળીને શંકરના ઐશ્વર્યનો અંત લેવા ગયા તે પ્રકાર દર્શાવે છે.

तवैश्वर्यंयत्नाद्यदुपरिविरिंचोहरिरधःपरिच्छेत्तुंयातावन-लमनलस्कंधवपुषः ॥ ततोभक्तिश्रद्धाभरगुरुगृणद्भ्यांगिरिशयत्स्वयंतस्थेताभ्यांतवकिमनुवृत्तिर्नफलति ॥१०॥

અર્થ—આપના ઐશ્વર્યનો અંત લેવાસારૂ બ્રહ્મદેવ આકાશ તરફ અને વિષ્ણુ પાતાલમાં ગયા પરંતુ ઉભયમાંના કોઇનેપણ આપનો અંત પ્રાપ્ત થયો નાહીં કારણ કે આપ પ્રભુતોવાયૂ અને અગ્નિ સ્વરૂપોછો, તેમાં વાયૂ તત્વ પર્યંત લિંગનું મસ્તકછેઅને કાલ અગ્નીપર્યંત લીંગનુંમૂળછે બ્રહ્મદેવ માત્ર બ્રહ્માંડના અને વિષ્ણુ માત્ર જલતત્વના નિવાસીછેમાટે આપનું ઐશ્વર્ય જાણવાને કોઈ સમર્થ થતા નથી, અને એ બ્રહ્માવિષ્ણુના અંતરમાં આપ સ્વતઃ પ્રાગટ્યમાન છો તો બ્રહ્માવિષ્ણુ શ્રદ્ધા અને ભક્તિવડે આપનીસ્તુતિકરેછે. હે ભગવાન, આપની સેવા ફલની પ્રાપ્તિ કરતી નહિં હોયએવુંસમજવું એ કેવળ મુર્ખતાછે તો, આપ ઈશ્વરની ભકિત સાક્ષાત પરંપરાગત ફલને આપનારીછે. ૧૦

હવે રાવણનું પરાક્રમ દર્શાવવાને માટે રાવણની ભક્તિ કથન કરે છે.

अयत्नादापाद्यत्रिभुवनमवैरव्यतिकरं दशास्योयद्बाहून-

भृतरणकंडूपरवशान् ॥ शिरःपद्मश्रेणीरचितचरणांभोरु
हबलेःस्थिरायास्त्वद्भक्तेस्त्रिपुरहरविस्फूर्जितमिदम् ११॥

અર્થ—હે ત્રિપુરહર, યુદ્ધની ઈચ્છાને લીધે સદા ચળવળી રહેલી વીશ ભુજાઓ યુક્તના રાવણને યત્નરહિતપણે નિઃશત્રુયુક્ત ત્રિભુવનનું રાજ્ય પ્રાપ્ત થયું તેમાં રાવણનું પરાક્રમ માત્ર આપની સ્થીર ભક્તિજ છે. એ ભક્તિ એવી કે, રાવણ પોતાના દશ મસ્તક નિજહસ્તે છેદી, પંક્તિ કરી કમળની પેઠે આપ પ્રભુને ચરણે બલિદાન આપતો હવો. વિશેષ કરીને આપનું પુજન સર્વને સકળ વસ્તુની અધિકતાની પ્રાપ્તિ થવાનો હેતુ છે. ૧૧

હવે શંકરનું મહદપણું સુચવવાને વાસ્તે રાવણની કુટિલતા દર્શાવે છે.

अमुष्यत्वत्सेवासमधिगतसारंभुजवनं बलात्कैलासेपित्व
दधिवसतौविक्रमयतः॥ अलभ्यापातालेप्यलसचलितां
गुष्ठशिरसिप्रतिष्ठात्वय्यासीद्ध्रुवमुपचितोमुह्यतिखलः १२

અર્થ—હે ભગવાન રાવણ આપની સમીપ કૈલાશમાં વસતો થકો આપને પોતાના વીશ ભુજાઓનું પરાક્રમ દેખાડતો હવો. આપના બલને લીધે એ પાતાલમાં ટકી શક્યો નહીં. આપની સેવા ભક્તિને લીધે રાવણને બલની પ્રાપ્તિ થઈ તથાપિ

આપે આપના અંગુઠાનો ભાર રાવણના મસ્તકપર અનાયાસેં દીધો. એટલામાંતો તેનાથી પાતાલમાં રહેવાણું નહીં. વિશેષ કરીને પારકા ઐશ્વર્યને પામેલા દુષ્ટજન મોહ પામેછે તો મહાન પુરૂષની કૃપા દુષ્ટ જનને ફલદાતા થતી નથી. ૧૨

હવે શંકરના અનુગ્રહથી બાણાસુરનું પરાક્રમ દર્ષાવે છે.

यद्दर्द्धिंसुत्राम्णोवरदपरमोच्चैरपिसतीमधश्चक्रेबाणः परि
जनविधेयत्रिभुवनः ॥ नतच्चित्रंतस्मिन्वरिवसितरित्वच्च-
रणयोर्नकस्याप्युन्नत्यैभवतिशिरसस्त्वय्यवनतिः ॥१३॥

અર્થ—હે વરદાતા પ્રભુ, ઇંદ્રની અતિ ઉતકૃષ્ટ ઋદ્ધિને ત્રણે ભુવનોને દાસત્વપણે વર્તાવનારો બાણાસુર પાતાલમાં લેઈ ગયો એમાં કંઇ આશ્ચર્ય નથી કારણ કે તે આપના ચરણની પૂજા કરનારો હતો; માટે જે જનો આપને વંદેછે તેઓને ફલની પ્રાપ્તિ થાય એ પ્રત્યક્ષજ છે. ૧૩

अकांडब्रह्मांडक्षयचकितदेवासुरकृपाविधेयस्यासीद्यस्त्रि
नयनविषंसंहृतवतः ॥ सकल्माषःकंठेतवनकुरुतेनश्रिय
महोविकारोपिश्लाघ्योभुवनभयभंगव्यसनिनः ॥१४॥

અર્થ—હે ત્રિનયન, આપેં કૃષ્ણપાંડુર વર્ણના વિષનું પાન કર્યું છતાં એ વિષ-કંઠને વિષે સ્થિત હોવાથી અતિ પ્રિય શોભાને આપેછે. અકાંડ સમય ન છતાં બ્રહ્માંડના નાશને દેખીને, દેવો તથા અસુરો ભયને પામવા લાગ્યા, તેમજ દેવ તથા અસુરોના કલેશને અસાહ્ન કરવા સારૂ આપે કૃપા કરીને વિષનું પાન કર્યું તો, હે પ્રભુ સંસારી જનોનાં સંસારી દુઃખો દૂર કરવાનું આપને વ્યસનજ છે. ૧૪

હવે કામદેવની કથા વર્ણવે છે.

असिद्धार्थानैवक्वचिदपिसदेवासुरनरेनिवर्तंतेनित्यंजग-तिजयिनोयस्यविशिखाः।सपश्यन्नीशत्वामितरसुरसाधारणमभूत्स्मरः स्मर्तव्यात्मानहिवशिषुपथ्यःपरिभवः१५

અર્થ—હે ઈશ, કામદેવનું બાણ ભાસ રહિત છે તેથી તે બાણ આ જગતમાં દેવ, અસુર તથા નરલોકને જીતવાને નિષ્ફલ ન થતાં, સર્વને વશિભૂત કરેછે: તથાપિ આપની સાથે કામદેવ બીજા ઇંદ્રાદિ દેવોની પેઠે વર્તવા લાગ્યો તેથી દાહન થયો અને સ્મરણ માત્રનુંજ કામદેવનું શરિર રહ્યું. એ કનિષ્ટ થયો તેનું કારણ માત્ર જીતેંદ્રિય પુરૂષોને પરાભવ પમાડવાનું છે. એ સુખનો હેતુ નથી કારણ કે, ઈશ્વરનો અનાદર એ વિનાશકારક છે. ૧૫

હવે શંકરને નમસ્કાર કરતે થકે ગ્રંથકાર એ પ્રભુના નૃત્યનું કથન કરે છે.

महीपादाघाताद्व्रजतिसहसासंशयपदंपदंविष्णोर्भ्राम्य-
द्भुजपरिघरुग्णग्रहगणम्॥ मुहुर्द्यौर्दौस्थ्यंयात्यनिभृतज
टाताडिततटा जगद्रक्षायैत्वंनटसिननुवामैवविभुता १६॥

અર્થ—હે ભગવાન, આપેં જગતના રક્ષણ તથા દુષ્ટોના નાશને અર્થે ચરણો ધરતાં ઉઠાવતાં પૃથ્વી નીચી ઊંચી થવા લાગી એવો નૃત્ય કર્યો, તેથી વિષ્ણુપદ આકાશ ભ્રમણ કરતું હતું; તથા હાવ ભાવ બતલાવતાં ભુજાઓ ફેરવવાને લીધે નક્ષત્રગણો રહ્યાં કે નષ્ટ થયાં તે બાબત સંશય થવા લાગ્યો; અને ઉભય સ્વર્ગદ્વાર વ્યથા પામ્યાં, તેમજ જટા ફેરવવાથી સ્વર્ગનું એક પાસું તાડિત થયું. ઘણું કરીને આપનું ઐશ્વર્ય વિપરિતપણ છે તથાપિ આપ ઈશ્વરની ઈચ્છા સ્વતંત્ર છે. ૧૬

હવે શંકરના વિરાટ સ્વરૂપનું કથન કરેછે.

वियद्व्यापीतारागणगुणितफेनोद्गमरुचि : प्रवाहोवारांयः
पृषदलघुदृष्टःशिरसिते ॥ जगद्वीपाकारंजलधिवलयंतेन
कृतमित्यनेनैवोन्नेयंधृतमहिमादिव्यंतववपुः ॥१७॥

અર્થ—હે જગદાધાર, આપના શરિરપર મહાન જલપ્રવાહ ઝીણી ફરફરની

પેઠે વરસતો દેખાયછે તેથી વિરાટ સ્વરૂપનું પરિમાણ નથી. એ જલપ્રવાહ આકાશવત વ્યાપક અને તારા તથા નક્ષત્રોના સમુહમાં ફેણ સમાન છતાં, તેજનો ભાસ્ય થાય છે. જેમ નગરની પાછળ ચોતરફ ખાઈ હોય છે તેમ જલના પ્રવાહને લીધે ચોતરફથી સર્વ જગતને આવર્ણ કર્યું છે. એ રીતે આપના વિરાટ શરિરને અનુમાનથી જાણી શકાયછે કે, આપનું વપુ શરિર દિવ્ય પ્રભાયુક્ત છે. ૧૭

रथःक्षोणीयंताशतधृतिरगेंद्रोधनुरथोरथांगेचंद्राकौरथच
रणपाणिःशरइति ॥ दिधक्षोस्तेकोयंत्रिपुरतृणमाडंबर-
विधिर्विधेयैःक्रीडंत्योनखलुपरतंत्राःप्रभुधियः ॥१८॥

અર્થ—હે દેવ, જે સમય ત્રિપુરને દહન કરવાની આપની ઇચ્છા થઈ તે સમય પૃથ્વીરૂપી રથ, બ્રહ્મારૂપી સારથી, હિમાચલ પર્વતરૂપી ધનુષ, સૂર્ય તથા ચંદ્રરૂપી રથનાં પૈડાં, જલરૂપી રથચરણ એટલે રથની પેંજણિયો તથા વિષ્ણુરૂપી બાણ કર્યા; તો બલ, વીર્ય, શક્તિ તથા બુધ્ધિથકી યુક્ત પુરૂષો નિશ્ચે કરીને પરાધિનપણે ક્રિડા ન કરતાં નિજ શક્તિથી વિનોદ કરેછે. ૧૮

हरिस्तेसाहस्रंकमलबलिमाधायपदयो र्यदेकोनेतस्मि-
न्निजमुदहरन्नेत्रकमलम्॥ गतोभक्तयुद्रेकःपरिणतिमसौ-

चक्रवपुषात्रयाणांरक्षायैत्रिपुरहरजागर्तिजगताम्॥१९॥

અર્થ—હે ત્રિપુરહરહરી, આપના ચરણની પૂજા વિષ્ણુ સહુસ્ત્ર કમળવડે કરતા હુવા. તેમાં એક ઓછું હોયતો પોતે પોતાના નેત્રકમળની તુલ્યનાં સંકલ્પ કરીને કોઈ બીજો અવયવ આપને અર્પણ કરતા તેથી અધિક ભકિતને લીધે ચક્રરૂપ ધારણ કરીને સ્વર્ગ, મૃત્યુ તથા પાતાલ એ ત્રણે લોકનું રક્ષણ તમેજ કરોછો. એ રીતે સુદરસન ચક્રની શકિત વિષ્ણુને તમેજ આપેલી છે. ૧૯

હવે કર્મફલના દાતા શંકરનેજ પ્રતિપાદન કરેછે.

क्रतौसुप्तेजाग्रत्त्वमसिफलयोगेक्रतुमतांक्वकर्मप्रध्वस्तंफलतिपुरुषाराधनमृते॥ अतस्त्वासंप्रेक्ष्यक्रतुषुफलदानप्रतिभुवंश्रुतौश्रद्धांबध्वादृढपरिकरःकर्मसुजनः॥२०॥

અર્થ—હે ભગવાન, સકામી પુરૂષો કર્મ બાબત દઢ વિશ્વાસ કરીને પ્રવર્ત થાય છે, અને શ્રુતિ અથવા વેદ વાકયપર દઢ વિશ્વાસ કરીને કર્મ કરેછે; વળી ત્રતુયજ્ઞમાં ફલદાતા આપને જાણીને કર્મ કરેછે વિનષ્ટ કર્મફલની પ્રાપ્તિ તમેજ કરોછો અને પુરૂષોને નષ્ટ કર્મફલની પ્રાપ્તી ઈશ્વરના આરાધન વિના સિદ્ધ થતી નથી. ૨૦

હવે શંકરના કોપથી દક્ષપ્રજાપતિના યજ્ઞનો વિદ્વંસ થયો તે કથન કરેછે.

क्रियादक्षोदक्षःक्रतुपतिरधीशःस्तनुभृतामृषीणामार्त्विज्यं
शरणदसदस्याःसुरगणाः ॥ क्रतुभ्रेषस्त्वत्तःक्रतुफलविधा
नव्यसनिनोध्रुवंकर्तुःश्रद्धाविधुरमभिचारायहिमखाः २१

અર્થ—હે શરણદાતા, દક્ષપ્રજાપતિ ક્રિયાકર્મમાં કુશલ હતો અને યજ્ઞકર્મ બાબત યજમાનપણ આપજ હતા. વશિષ્ટાદિક ઋષિયો યજ્ઞમાં ઋત્વિજ (કર્મના કરાવનાર) હતા, તેમજ ઇંદ્રાદિક દેવો દક્ષપ્રજાપતિની સભામાં બેઠા હતા. એ રીતની સામગ્રી દક્ષના યજ્ઞમાં હતી તથાપિ આપના કોપને લીધે નષ્ટ થઈ; કારણ કે, યજ્ઞમાં યજમાનને ફલ સંપાદનકરવાનું આપને વ્યસનજછે તથાપિ યજમાનની શ્રધ્ધાવિના યજ્ઞકર્મ વિશેષ કરીને વિપર્યયનો હેતુ થાય છે. ૨૧

હવે પ્રજાપતિના કામનો આવિર્ભાવ સૂચવે છે.

प्रजानाथंनाथप्रसभमभिकंस्वांदुहितरंगतंरोहिद्भूतांरिर
मयिषुमृष्यस्यवपुषा ॥ धनुष्पाणेर्यातंदिवमपिसपत्राकृत
ममुंत्रसंतंतेऽद्यापित्यजतिनमृगव्याधरभसः ॥२२॥

અર્થ—હે ભૂનાથ, આપનો મૃગ સમાનનો વેગ હાલ વર્તમાનકાળમાં પણ મટતો નથી; કારણકે, આપના હાથમાં ધનુષ્ય છતાં પ્રજાનાથે લજ્જિત હોતે થકે મૃગશરિર ધર્યું અને બ્રહ્મદેવ આપની પુત્રિ મૃગલીનું શરીર ધરીને નાસવા લાગ્યા તથાપિ પ્રજાનાથે અતિ કામથી વ્યાકુળ હોતે થકે પાછળનેપાછળ ધાવા માંડયું. આપના ભયથી બ્રહ્માપણ સ્વર્ગમાં નાસવા લાગ્યા તોપણ તેણે બ્રહ્માની પુંઠ મેલી નહીં અને આપેં પણ તેનો પીછો છોડયો નહીં તેથી અદ્યાપિપણ એ તારાઓ આકાશમાં મૃગશિર નક્ષત્રમાં જણાય છે. ૨૨ હવે પાર્વતીનો મુંઢભાવ કથન કરેછે.

स्वलावण्याशंसाधृतधनुषमन्हायतृणवत्पुरःप्लुष्टंदृष्ट्वापुर-
मथनपुष्पायुधमपि॥ यदिस्त्रैणंदेवीयमनिरतदेहार्धघट-
नादवैतित्वामद्धाबतवरदमुग्धायुवतयः ॥२३॥

અર્થ—હે પુરમથન, વિગ્રહરૂપી ધનૃષ્યને ધારણ કરીને ઉભેલો કામદેવ તૃણની પેરે શીઘ્ર દહન થયો તે તથા આપનું અર્ધ શરિર પોતાના શરિરમાં વિદ્યમાન છે એમ જાણવા છતાં પાર્વતિ આપની સન્મુખ આવીને ઉભાં અને સ્વલાવણ્યનું અભિમાન કરતે થકે આપને સ્ત્રી લંપટ માનવાલાગ્યાં તો સ્ત્રીજાતિ મૂંઢછે. ૨૩

श्मशानेष्वाक्रीडाःस्मरहरपिशाचाःसहचराश्चिताभस्मा

लेपःस्त्रगपिनृकरोटीपरिकरः ॥ अमंगल्यंशीलंतवभवतु
नामैवमखिलंतथापिस्मर्तृणांवरदपरमंमंगलमसि॥२४॥

અર્થ—હે સ્મરહર, આપ શ્મશાનમાં ક્રિડા કરોછો. આપની સંગે પિશાચો રહેછે તથા અંગે શ્મશાનની ભસ્મ લેપન કરવા છતાં મનુષ્યોનાં તુમલાંની માળા ધારણ કરોછો. હે વરદાયક પ્રભુ, એ રીતે આપની સામગ્રી અમંગલરૂપ છે તથાપિ જે પુરૂષો આપનું સ્મરણ કરેછે તેઓને આપ પરમ મંગલરૂપછો. ૨૪

मन : प्रत्यक्चित्तेसविधमवधायात्तमरुतःप्रहृष्यद्रोमाणः
प्रमदसलिलोत्संगितदृशः॥यदालोक्याल्हादंह्रदइवनि
मज्यामृतमयेदधत्यंतस्तत्त्वंकिमापियमिनस्तत्किलभवा-
न् ॥२५॥

અર્થ—હે ભગવાન, ચિત્તને વિષય તરફથી રોકીને, યોગશાસ્ત્રમાં કહેલાં સાધનો કરીને, આપની તરફ ચિત્ત લગાવીને, આનપ્રાણ તથા અપાનવાયુનું નીરોધન કરતે થકે હર્ષના આનંદને લીધે રૂંઆટાં ઉભાં થયા છતાં પ્રમદ આનંદવડે જેઓનાં નેત્રોમાં જલ ભરાઈ ગયું છે એવા યમી યોગીઓ, આપના સતચીદાનંદ રૂપને પો-

તાના અંતઃકરણમાં ધારણ કરીને, જેમ શીતલ તલાવમાં ક્રીડા કરવાથી પુરૂષ આનંદ પામેછે, તેમ આપના અમૃતરૂપી તત્વને ધારણ કરીને આનંદ પામેછે. ૨૫

त्वमर्कस्त्वंसोमस्त्वमसिपवनस्त्वंहुतवहस्त्वमापस्त्वंव्योमत्व
मुधरिणिरात्मात्वमितिच ॥ परिच्छिन्नामेवंत्वयिपरिणता
बिभ्रतुगिरंनाविद्मस्तत्तत्त्वंवयमिहतुयत्त्वंनभवसि ॥२६॥

અર્થ—હે ભગવાન, સૂર્ય, ચંદ્ર, વાયુ, અગ્નિ, જલ, આકાશ, પૃથ્વી તથા સર્વેના સાક્ષીરૂપ આત્મા એ સર્વ રૂપે આપજછો. આપના સ્વરૂપને જાણનારા પરિપક્વ બુદ્ધિવાળા પુરૂષો પોતાની વાણીવડે આપના સ્વરૂપનું જુદું જુદું કથન કરેછે. હું આ જગતમાં આપનાથી કોઇપણ પૃથક વસ્તુ દેખતો નથી તો સકળ જડ તથા ચૈતન્યરૂપ આપજ છો. ૨૬

હવે ઓંકાર તથા શંકરનો વાચ્ય વાચક સંબંધ કથન કરેછે.

त्रयींतिस्त्रोवृत्तीस्त्रिभुवनमथोत्रीनपिसुरानकाराद्यैर्वर्णै-
स्त्रिभिरभिदधत्तीर्णविकृति॥तुरीयंतेधाममध्वनिभिरवरुंधा

नमणुभिःसमस्तव्यस्तंत्वांशरणदगृणात्योमितिपदम्‌२७

અર્થ-હે ભોશરણદ, ઓં, એ પદવડે આપની સ્તુતિ થાયછે. ઓંકાર સર્વ રૂપથી સમસ્ત તથા અક્ષરરૂપે વ્યસ્ત ભિન્ન છે. અકાર, ઉકાર તથા મકાર એ ત્રણ વર્ણવડે ઋગ, યજુ તથા સામ એ ત્રણે વેદોને ધારણ કરેછે તથા ઉદાત, અનુદાત તથા સ્વરિત ભેદે કરીને સર્વ સ્વર તથા વ્યંજનોને ધારણ કરેછે. ત્રણ લોક તથા બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને રૂદ્ર એ ત્રણ દેવોને પણ ઓંકાર ધારણ કરેછે. એ ઓંકાર આપના સૂક્ષ્મતેજ તુરીયાનામના ધામમાંવ્યાપકછે. એ તુરીયાનું સ્વરૂપ એવું છેકે, જાગૃતાવસ્થામાં હૃદયથી કંઠ સુધી, સ્વપ્નમાં કંઠથી તાલુસુધી, સુષુપ્તિમાં તાલુથી લલાટસુધી તથા શિવ તત્વ તુરીયામાં લલાટથી કુંડલી સુધી વ્યાપક છે. તુરીયા સ્વરૂપ ષટ વિકારથી પૃથકછે.૨૭

હવે ધ્યાન કરવાસારૂ આઠ નામનું ધ્યાનાષ્ટક કથન કરે છે.

भवःशर्वोरुद्रःपशुपतिरथोग्रःसहमहां स्तथाभीमेशाना-
वितियदभिधानाष्टकमिदम्‌।।अमुष्मिन्प्रत्येकंप्रविचरति
देवश्रुतिरपिप्रियायास्मैधाम्नेप्रविहितनमस्योस्मिभवते।।
।।२८।।

અર્થ—હે સુદેવ, આપના અભિધાનાષ્ટકનાં આઠ નામ છે. વેદ શ્રુતિ એક નામને ભિન્ન ભિન્ન કરીને કહેછે. પેહેલું ભવ, બીજું સર્વ, ત્રીજું રૂદ્ર, ચોથું પશુપતિ, પાંચમું ઉગ્ર, છઠું મહાનપણાને લીધે મહાદેવ, સાતમું ભીમ તથા આઠમું ઈશાન નામ છે. હે ભગવાન, હું (ગ્રંથકર્ત્તા) આપના તુરિયા સ્વરૂપને વારંવાર નમસ્કાર કરૂંછું. ૨૮

नमोनेदिष्ठायप्रियदवदविष्ठायचनमोनमःक्षोदिष्ठायस्मरहरमहिष्ठायचनमः ॥ नमोवर्षिष्ठायत्रिनयनयविष्ठायच नमो नमःसर्वस्मैतेतदिदमितिशर्वायचनमः ॥२९॥

અર્થ—હે પ્રિય દેવ, સમિપ સ્થિત એટલે આપના અંતર્યામિ સ્વરૂપને તથા દૂર દિશાને વિષે સ્થિત એટલે આપના મહાન રૂપને નમસ્કાર કરૂંછું. મનવાણીથી પર એવા આપના સૂક્ષ્મ, વૃદ્ધ, તરૂણ, સર્વ ચરાચર તથા સર્વ ચરાચરથીપણ પર એવા આપના શુદ્ધ સ્વરૂપને હું નમસ્કાર કરૂંછું. એ રીતે સર્વ દ્રષ્ટા તથા દ્રશ્ય રૂપ તમેજ છો. ૨૯

હવે ત્રણ ચરણવડે શંકરના સગુણ સ્વરૂપ તથા ચોથા પદવડે નિર્ગુણ સ્વરૂપનું કુથન કરે છે.

बह्लरजसेविश्वोत्पत्तौभवायनमोनमः प्रबलतमसेतत्सं-
हारेहरायनमोनमः॥जनसुखकृतेसत्वोद्रिक्तौमृडायनमोन
मःप्रमहसिपदेनिस्त्रैगुण्येशिवायनमोनमः ॥३०॥

અર્થ—હે ભગવાન, સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ કરવાના હેતુથી ધારણ કરેલા રજોગુણ-યુક્ત અધિષ્ટાન એટલે આપના ભવરૂપને, સૃષ્ટિ સંહારના હેતુથી ધારણ કરેલા પ્રબલ તમોગુણયુકત અધિષ્ટાન એટલે આપના હરરૂપને તથા સૃષ્ટિનું પાલણ કર-વાના હેતુથી ધારણ કરેલા સત્વગુણયુકત અધિષ્ટાન એટલે આપના મૃડ રૂપને હું વારંવાર નમસ્કાર કરૂંછું, અને ત્રિગુણથી પર (જાુદું) એવા તુરિયારૂપી આપના સતચિદાનંદ શિવરૂપને હું વારંવાર નમસ્કાર કરૂંછું. એ રીતે ભકિતની અધિકતાથી ગ્રંથકર્તા વારંવાર નમસ્કાર કરે છે. ૩૦

कृशपरिणतिचेतः क्लेशवश्यंक्वचेदंक्वचतवगुणसीमोल्लंघि-
नीशश्वदृद्धिः॥इतिचकितममंदीकृत्यमांभक्तिराधाद्वरदच
रणयोस्तेवाक्यपुष्पोपहारम्॥३१॥

અર્થ—હે વરદાતા, સ્વપ્નવિચારનીપેઠે આપને કૃશ એટલે અલ્પ પરિણામ કરૂંછું. હું કુલેશાવશ્ય એટલે દુ:ખને લીધે પરાધિનછું. આપનો મહિમા ત્રણ ગુણ-ની મર્યાદાથી પૃથક વર્તે છે. એ રીતે ભય ગણતો થકો હું આપની નિર્ભય ભક્તિ કરૂંછું, અને વાકયરૂપી પુષ્પોની માલાઓ આપના ચરણવિષે અર્પણ કરૂંછું. ૩૧

असितागिरिसमंस्यात्कज्जलंसिंधुपात्रेसुरतरुवरशाखाले
खनीपत्रमुर्वि॥ लिखतियदिगृहीत्वाशारदासार्वकालंतद
पितवगुणानामीशपारंनयाति ॥३२॥

અર્થ—હે ઈશ, નીલગિરી જેટલા કાજળની સમુદ્ર જેવડા પાત્રમાં સમાઈરહે એટલી રૂશનાઈ કરી, આ જગતપરનાં જેટલાં દેવતાઈ ઝાડ છે તેમની શાખાઓની લેખણો કરી, પૃથ્વીના પૃષ્ટ જેવડા કાગળમાં સર્વના કરતાં ચપળ લખનાર સરસ્વતિ સદાકા-ળ લખ્યાં કરે તોપણ આપના ગુણોનો પાર આવે નહીં. ૩૨

હવે આ મહિમ્નનો કર્તા પોતાનું નામ દર્શાવ્યા છતાં ઈશ્વરની સ્તુતિ કરેછે.

असुरसुरमुनींद्रैरर्चितस्येंदुमौलेर्ग्रथितगुणमहिम्नोनिर्गु-
णस्येश्वरस्य॥ सकलगुणवरिष्ठ:पुष्पदंताभिधानो रुचिर

मलघुद्दत्तैःस्तोत्रमेतच्चकार ॥३३॥

અર્થ—બાણાસુરાદિ અસુરો, બ્રહ્માદિ દેવો તથા મન્વાદિ નરેંદ્રો વગેરે સર્વે, જે ઈશ્વરના મસ્તકપર ચંદ્રછે તથા માયાની ઉપાધિ સહિત પોતેજ ઈશ્વરછે કે જેમના ગુણોનો મહિમા અતિ વિખ્યાત છતાં, અનન્વય, વંશપરંપરા ગોત્રરહિત તથા નિર્ગુણ છે, તે ઈશ્વરનું અર્ચન (પૂજન) કરેછે; તેમની, મધુર પ્રેમાકાર વૃત્તિથી, સકળ ગુણોથી સંયુક્ત એવો હું પુષ્પદંત આચાર્ય, આ મહિમ્ન સ્તોત્રવડે સ્તુતિ કરૂંછું.૩૩

હવે પુષ્પદંત આચાર્ય પોતાની સિધ્ધિની ફરી પ્રાપ્તિને વાસ્તે શંકરની સ્તુતી કરે છે.

अहरहरनवद्यंधूर्जटेःस्तोत्रमेतत्पठतिपरमभक्त्याशुद्धचित्तःपुमान्यः॥ सभवतिशिवलोकेरुद्रतुल्यस्तथात्रप्रचुरतरधनायुःपुत्रवान्कीर्तिमांश्च ॥३४॥

અર્થ—જેના પુષ્પતુલ્ય દાંત છે, સકળ ગંધર્વોનો રાજા છે, દેવોના દેવ શંકરનો દાસછે તેણે ચંદ્રશેખર એટલે મહાદેવના આ મહિમ્ન સ્તોત્રની રચના કરીછે. શંકરના રોષને લીધે પુષ્પદંત આચાર્યની આકાશગમનની સિદ્ધિનો નાશ થયો છે

તેથી દેવોના ગુરૂ શંકરની સ્તુતિ આ મહિમ્ન સ્તોત્રમાં કથન કરીછે. આ મહિમ્ન સ્તુતિ સર્વની સ્તુતિયો કરતાં અધિક તથા દિવ્ય છે; કારણ કે આ સ્તુતિ દિવ્ય આત્માની પ્રાપ્તિનો હેતુ છે તેથી આ સ્તોત્ર દિવ્ય છે. ૩૪

હવે મહિમ્ન સ્તોત્રના પાઠનું ફળ કથન કરેછે.

महेशान्नापरोदेवोमहिम्नोनापरास्तुति ॥ अघोरान्नापरो मंत्रोनास्तितत्वंगुरोःपरम् ॥३५॥

અર્થ—આ મહિમ્ન સ્તોત્રનો કર્તા હું પુષ્પદંત આચારી કહુંછું કે, જે મનુષ્ય હાથ જોડીને, શંકરમાં ચિત્ત લગાવીને, શ્રદ્ધાવડે આ મહિમ્ન સ્તોત્રનો પાઠ કરેછે તે પુરૂષ કિંનરોએ સ્તવન કરેલા શિવની સમિપ કૈલાશમાં વાસ કરેછે. આ મહિ-મ્નનો પાઠ કરનાર પુરૂષનું ઇંદ્રાદિ દેવો તથા વશિષ્ટાદિ મુનિયો વગેરે પૂજન કરેછે. જે પુરૂષ સકામ ભાવે આ મહિમ્નનો પાઠ કરશે તે પુરૂષ સ્વર્ગને પામશે તથા નિસ-કામપણે કરશે તે પુરૂષ મુકત થશે. આ મહિમ્નનો પાઠ કરનારા સર્વ પુરૂષો અંતઃક-રણ શુધ્ધિદ્વારાએ જ્ઞાનપ્રાપ્તિ થવાથી મોક્ષ પામશે; માટે આ મહિમ્ન સ્તુતિનું મહાન ફલ છે. ૩૫

दीक्षादानंतपस्तीर्थज्ञानंयागादिकाःक्रिया ॥ महिम्नस्तव

पाठस्यकलानार्हंतिषोडशीम् ॥३६॥

અર્થ—શંકર સમાન કોઈ દેવ નથી, અઘોર મંત્ર સમાન કોઈ મંત્ર નથી, બ્રહ્મવેત્તા ગુરૂ સમાન કોઈ ગુરૂ નથી; તેમજ મહિમ્ન સ્તોત્ર સમાન ઈશ્વરની કોઇ સ્તુતિ નથી. ૩૬

कुसुमदशननामासर्वगंधर्वराजः शिशुशशधरमौलेर्देवदेवस्यदासः॥ सगुरुनिजमहिम्नोभ्रष्टएवास्यरोषात्स्तवनमिदमकार्षीद्दिव्यदिव्यंमहिम्नः॥३७॥

અર્થ—દિક્ષાકર્મના નિયમ, દાન, તપ, તિર્થયાત્રા, હોમ તથા યજ્ઞાદિ કર્મકાંડ ક્રિયા કરવાથી જે જે ફલોની પ્રાપ્તિયો થાય છે, તે સર્વે ફલોની પ્રાપ્તિયોનો સમુદાય મહિમ્ન સ્તોત્રની સોળમી કળાને પોંહોંચતો નથી. ૩૭

सुरवरमुनिपूज्यंस्वर्गमोक्षैकहेतुंपठतियदिमनुष्यःप्रांजलिर्नान्यचेताः॥ व्रजतिशिवसमीपंकिन्नरैःस्तूयमानःस्तवनमिदममोघंपुष्पदंतप्रणीतम्॥३८॥

અર્થ—આ મહિમ્ન સ્તોત્ર શ્રીપુષ્પદંત આચાર્યના મુખથી પ્રગટ થયું છે. આ મહિમ્ન સ્તોત્રના પાઠથી સર્વ પાપોનું નિવારણ થાય છે; વળી આ સ્તોત્ર શંકરને પ્રિય છે માટે જે પુરૂષ ચિત્તને દ્રઢ કરીને, નિજકંઠે પાઠ કરે છે તે પુરૂષપર ભુતપતિ મહેશ પ્રસન્ન થાયછે. એ શંકરની કૃપાદૃષ્ટિથી મુમુક્ષુઓને બોધ થાયછે. ૩૮

श्रीपुष्पदंतमुखपंकजनिर्गतेनस्तोत्रेणकिल्बिषहरेणहर-प्रियेण ॥ कंठस्थितेनपठितेनसमाहितेनसुप्रीणितोभवति भूतपतिर्महेशः ॥३९॥

અર્થ—જે પુરૂષ પ્રાતઃકાલે ઉઠીને પરમ ભક્તિવડે શંકરની સ્તુતિનો આ પાઠ કરશે તે પુરૂષ ચીતશુધ્ધિ દ્વારાએ શીવલોકમાં રૂદ્રતુલ્ય જ્ઞાનવાન થશે. સકામી પુરૂષોના આત્માકાર્ય કારણ સહીત ધનપુત્રાદી સમૃધ્ધી યુકત થશે. આ મહિમ્નનો પાઠ કરનારો પુરૂષ દીર્ઘાયુ થવા છતાં પુત્ર તથા કીર્તિમાન થશે. આ મહિમ્નનો પાઠ સકામી પુરૂષોને સકળ ભોગોનો હેતુ છે તથા નિસકામી પુરૂષોને અંતઃકરણની શુદ્ધિ થવાથી જ્ઞાનપ્રાપ્તિને લીધે મોક્ષનો હેતુ છે. ૩૯

હવે આ સ્તોત્રની સમાપ્તી કરે છે.

इत्येषावाङ्मयीपूजाश्रीमच्छंकरपादयोः ॥ आर्पितातेनमे

देवःप्रीयतांवैसदाशिवः ॥४०॥

અર્થ—પવીત્રતાના હેતુયુક્તનું આ સ્તોત્ર સમાપ્ત થયું છે. આ સ્તોત્રનું કથન પુષ્પદંત ગંધર્વે કર્યુંછે. આ મહીમ્ન સ્તોત્ર તુલ્ય બીજું કોઈપણ સ્તોત્ર નથી; તેથી આ સ્તોત્રવીષે સર્વનું મન આસક્ત થાય છે. આ સ્તોત્રમાં માત્ર ઇશ્વરનુંજ વર્ણન કર્યું છે; કારણ કે ઇશ્વરના ગુણકથનની આગળ બીજી સકળ ચતુરાઇઓ વ્યર્થછે.૪૦

॥ इतिश्रीपुष्पदंतगंधर्वराजाविराचितंश्रीशिवमाहिम्नाख्यस्तोत्रंसंपूर्णम् ॥ ॥ श्रीसांबसदाशिवार्णमस्तु ॥ ॥

॥ ॥ ॥ ॥ ॥ शुभमस्तु ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

દોહરા—ઇષ્ટદેવનું ધ્યાન કરી, શંકર નામ ઉચારી; ભાષા પદ પરકાશ આ, ટીકા કરી વીચારી. ૧ આનો કરે વીચાર જે, ત્રણવાર ચીત્તમાંય; પદ અન્વય પ્રકાશ થઈ, સંશય ચીત્તનો જાય. ૨ મુક્તાનંદ પરમહંસે આ, નીજ બુદ્ધધનુસાર; પદ આશય પરગટ કરી, કીધો સુગમ પ્રકાર. ૩ ઈતીશ્રી ભાષા પદપ્રકાશ મહીમ્ન ટીકા મુક્તાનંદ પરમહંસેન વીરચીતા સંપૂર્ણ સમાપ્ત શુભંભવતું ॥

———000———

म. १९

આ મહીમ્ન સ્તોત્રની ટીકા, ઉપર કહેલા મુક્તાનંદ સ્વામીએ વ્રજભાષામાં કરેલી તેનો તથા મૂળના સંસ્કૃત શ્લોકોનો આશય ગ્રહણ કરીને, વર્તમાનકાળની પદ્ધત્તી પ્રમાણેની આ ગુજરાતી ભાષાની ટીકા. અમદાવાદનીવાસી કડવા પાટીદાર અડકે અસારવા મુળજી પ્રેમજીએ કરી આપેલી તેથી આ મહીમ્ન યોગવાઈ આવ્યે હાલ છપાવ્યું છે.

આ પુસ્તક બુકસેલર જગજીવનદાસ દલપતરામે અમદાવાદમાં સાહાપુરમાં વનમાલી વાંકાની પોળમાં હરગોવનદાસ હરજીવનદાસ પારેખ એઓના "ગ્રંથોદય" પ્રેસમાં છપાવ્યું. સંવત ૧૯૪૧. – સન ૧૮૮૫.

स्तो १९